

Kuka kirjoittaa pilvi-imperiumien pelisäännöt?

Jussi Heikkilä

Vili Lehdonvirta,

Cloud Empires: How Digital Platforms Are Overtaking the State and How We Can Regain Control.

The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 2022, 236 sivua.

Oxfordin yliopiston taloussosiologian ja digitaalisen sosiaalitutkimuksen professori Vili Lehdonvirta on kirjoittanut ajatuksia herättävän, viihdyttävän ja ajankohtaisen teoksen Internetin ja digitaalisten alustojen instituutioiden eli pelisääntöjen kehityksestä. Kirja tarjoaa tärkeän institutionaalisen ja taloussosiologisen näkökulman taloustieteelliseen alustatalouden ja internetin markkinapaikkojen analyysiin.

Tietoverkkojen tietoverkko, Internet, on ”pilvi-imperiumien” keskeinen mahdollistaja. 2000-luvulla olemme todistaneet alustatalouden nousun niin Yhdysvalloissa kuin Kiinassa ja voi sanoa, että pitkä matka on kuljettu siitä, kun Yhdysvaltojen puolustusministeriön hajautetun verkon projekti ARPANET käynnistettiin 1960-luvun lopulla (Ruttan 2006) ja brittiläinen Tim Berners-Lee julkaisi ensimmäisen www-sivun elokuussa 1991 CERNissä. Kuinka tähän on tultu?

Lehdonvirta kuvaa, kuinka se instituutioiden kehitys, joka fyysisessä maailmassa kesti vuosisatoja, on tapahtunut digitaalisessa kyberavaruudessa pikakelauksella viimeisten muutamien vuosikymmenen aikana – ja on edelleen käymistilassa. Lehdonvirta on jakanut teoksen kolmeen osioon: taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset instituutiot. Hän nojaa Douglass Northin (1991) määritelmään instituutioista pelisääntönä (ml. lainsäädäntö, sääntely, perinteet, sosiaaliset normit), jotka määrittävät ihmisten vuorovaikutusta yhteiskunnassa. Lehdonvirta kuvaa, kuinka digitaalisten alustojen kontekstissa internetin instituutioiden puute on johtanut kehitykseen, jossa eri toimijat ovat itse lopulta luoneet pelisääntönsä, jotka luottamuksen rakentamisen ohella ovat mahdollistaneet sääntöjen luojille ennennäkemättömät liiketoiminnan tuotot.

2000-luvulla suurimmat digitaaliset alustat ovat kasvaneet liikevaihdolla mitaten suuremiksi kuin monet valtiot, ja Lehdonvirta alleviivaa sitä tärkeää seikkaa, että digitaaliset alustat kuten *Airbnb*, *Amazon*, *Apple*, *eBay*, *Google*, *Uber* ja *Upwork* ratkovat nykyisin enemmän osapuolten välisiä riitoja kuin valtioiden kansalliset tuomioistuimet yhteensä. Alustoilla tosin sovittelusta ja riidanratkaisusta saattavat vastata oikeusalan ammattilaisten ja tuomareiden sijaan alustojen palkkaamat työntekijät, joiden palkkauksen ja kannustimet sovittelutyössä alustafirmat määrittävät. Lehdonvirta keskittyy kirjassa nimenomaan digitaalisiin kaupankäyntialustoihin, joissa liiketoiminnan edellytyksenä on kaupankäynnin osapuolten eli ostajien ja myyjien välisen luottamuksen luominen ja ylläpito. Näin tarkastelun ulkopuolelle jäävät mm. sosiaalisen median alustat kuten *Metan* Facebook.

Sen lisäksi että alustayritykset ovat liikevaihdolla monia valtioita suurempia, Lehdonvirta kuvaa, kuinka ne voivat käyttää myös ”verotusoikeutta” alustallaan eli yksipuolisesti säädellä alustalle osallistuvien kaupankäynnin osapuolten maksuja (vrt. sovelluskauppojen 30 % ”Apple-vero” ja ”Google-vero”). Mieleen tulee ranskalaisen Montesquieun pääteoksessaan ”Lakien henki” (*De l’Esprit des Lois*, 1748) esitlemä vallan kolmijako-oppi, jonka mukaan valtiossa lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan on kuuluttava eri elimille. Pilvi-imperiumien tapauksessa nämä kaikki ovat samassa paketissa: alustayritys säätää lait, määrää tuomiot sekä toimeenpanee ne. Alustayritysten johtajilla on siten enemmän valtaa kuin monilla valtioiden johtajilla. Teoksessa toistuu poikkeikkaava teema: niin Internetin alkuperäiset käyttäjät kuin alustayritysten alkuperäiset toimijat vannoivat alussa hajauttamisen voimaan ja vapautumiseen kahlitsevista instituutioista,

mutta käytännössä jokaisessa kuvatussa tapauksessa päädyttiin lopulta vallan keskittymiseen ja fyysisen maailman instituutioiden luomiseen virtuaalisessa muodossa valta-asemaan nousseiden tahojen toimesta.

Verkkojen verkkoon liittyy myös viemäreiden viemäri – digitaalinen *Cloaca Maxima* – eli kaikki Internetin traumatisoiva sisältö. Lehdonvirta kuvaa, kuinka mm. Amazonin *Mechanical Turk* -alustalla on annettu palkkiota vastaan toimeksiantoja, joiden tekijän on luokiteltava traumatisoivaa ja erittäin väkivaltaista sisältöä. Kuten fyysisessä maailmassa, myös digitaalisessa ympäristössä tarvitaan viemärisukeltajia, jotka putsaavat Internetin datavirtoja sekä tekoälyn oppimisdataa epäsovivasta ja traumatisoivasta sisällöstä. Digitaalinen työsuojelu ei taida vielä kuitenkaan olla riittävällä tasolla.

Miltä pilvi-imperiumien tulevaisuus näyttää ja mitä on tehtävissä niiden ylivallassa? Siintääkö kaukaisuudessa digitaalinen *Magna Carta*, digitaalinen oikeusvaltio ja digitaalinen perustuslaki, jota Lehdonvirta hahmottelee? Lehdonvirta näkee, että alustatalouden niin sanotut ”digitaaliset porvarit” kuten sovelluskehittäjät, verkko-kauppiat, striimaajat, influensserit ja *OnlyFans*-mallit voisivat yhdistämällä voimansa rajoittaa alustojen mielivaltaisia käytäntöjä. Hän vertaa tätä siihen, kuinka keskiajalla porvarit järjestäytyivät ja nousivat puolustamaan oikeuksiaan kaupungeissa. Haasteena on, kuinka liittoutumisen tulisi tapahtua yli maiden rajojen, kun kansalliset instituutiot vuorovaikuttavat globaalien digitaalisten instituutioiden kanssa? Lehdonvirta antaa teoksessa muutaman esimerkin vähemmän onnistuneista alustatyöntekijöiden järjestäytymispyrkimyksistä, mutta myös toivoa herättävän esimerkin joukkovoimasta, jonka edessä eräs suuri digitaalinen jättiläinen joutui taipumaan pelisääntöjen yksipuolisessa

määrittelyssään. Kun digitaaliset alustat ovat yhä tärkeämpiä markkinapaikkaa, tulisiko niiden arviointi ottaa mukaan Maailmanpankin ”*Doing Business*” -raporttiin, jossa aiemmin on arvioitu maiden sääntelyn yritysystävällisyyttä?

Kirjan lisäansioksi on luettava se, että Lehdonvirta on panostanut taloustieteen käsitteiden (esim. verkostovaikutukset, vaihtamiskustannukset, lukkiutuminen) yleistajuiseen esittämiseen Internet-liiketoiminnan kontekstissa. Ehdottomista ansioistaan huolimatta teoksella on myös muutama puute. Esimerkiksi Internet-standardisoinnin historiasta olisi ehkä voinut kirjoittaa enemmän. Tulevaisuuden historiankirjoittajat tulevat kuvaamaan, kuinka pitkäksi ajaksi lukittauduimme digitaalisten alustojen *de facto* standardeihin. Toiseksi teoksen painotus on yksinomaan länsimaaisissa ja niidenomaan yhdysvaltalaisissa alustoissa ja muiden alustojen pelisääntöjen evoluutio sekä Internet-infrastruktuurin kyberturvallisuus jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Internet on tietoverkkojen tietoverkkona, informaatioalustana ja valvontatyökaluna kaksikäyttöteknologia eli sitä voi käyttää sekä siviili- että sotilaskäyttöön (vrt. Ruttan 2006). Onko tästä näkökulmasta keskitetty vai hajautettu järjestelmä (*splinternet*) parempi ratkaisu?

Paul Samuelson on kirjoittanut: *“I don’t care who writes a nation’s laws — or crafts its advanced treaties — if I can write its economic textbooks.”* Googlen pääekonomisti ja Oulun yliopiston kunniaohtori Hal Varian kirjoitti monille tutun mikrotaloustieteen perusoppikirjan ”Intermediate Microeconomics” (1987), ja tällä hetkellä hyvin moninainen joukko kirjoittaa rajat ylittävän kyberavaruuden pelisääntöjä. Kun yhdysvaltalaiset ja kiinalaiset pilvi-imperiumit hallitsevat kuluttajamarkkinoiden alustoja, Eurooppa on asemoinut itsensä sääntelyn suur-

vallaksi ja johtavaksi alustojen sääntelijäksi sekä standardien asettajaksi Brysselin vaikutukseen (Bradford 2020) nojaten. Euroopan digitaalinen sisämarkkina on suuresti riippuvainen ei-eurooppalaisista digitaalisista alustoista ja on mielenkiintoista nähdä, kuinka viimeaikainen EU:n sääntely kuten digipalvelusäädös (DSA) ja digimarkkinasäädös (DMA) tulevat vaikuttamaan Lehdonvirran kuvaaman pelisääntöjen kehityksen jatkumoon.

Lehdonvirran ”Cloud Empires” on tärkeä teos, jonka lukemista voi lämpimästi suositella kaikille, jotka haluavat saada näkökulmia Internetin pelisääntöjen kehitykseen ja kehittämiseen. Kysymys kuuluu: kuka kirjoittaa jatkossa pilvi-imperiumien pelisäännöt, lännessä ja idässä? □

Kirjallisuus

- Bradford, A. (2020), *“The Brussels Effect: How the European Union Rules the World”*, Oxford University Press, Oxford.
- North, D. (1991), “Institutions”, *Journal of Economic Perspectives* 5: 97–112.
- Ruttan, V. (2006), *“Is War Necessary for Economic Growth? Military Procurement and Technology Development”*, Oxford University Press, Oxford.